

ВЛИЈАНИЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ОД КОВИД-19 ВРЗ РОДОВО ОДГОВОРНОТО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОПШТИНА ШТИП

Публикацијата е изработена од Фајнанс тинк – Институт за економски истражувања и политики, во рамките на проектот на UN Women „Промовирање на родово-одговорни политики и буџети: кон транспарентно, инклузивно и отчетно управување во Република Северна Македонија“, финансиски поддржан од Швајцарија и Шведска.

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се мислења и ставови на авторите и нужно не ги претставуваат мислењата и ставовите на UN Women, Обединетите нации или на другите придружни организации.

ВЛИЈАНИЕ НА ПАНДЕМИЈАТА ОД КОВИД-19 ВРЗ РОДОВО ОДГОВОРНОТО БУЏЕТИРАЊЕ ВО ОПШТИНА ШТИП

Авторки:

Благица Петрески

Finance Think - Институт за економски истражувања и политики

Деспина Туманоска

Finance Think - Институт за економски истражувања и политики

Март, 2022

СОДРЖИНА

1. СОЦИЈАЛНА КАРТА НА ОПШТИНА ШТИП	6
1.1. Локација, големина и население	6
1.2. Пазар на труд	6
1.3. Образование	8
1.4. Социјална заштита	9
1.5. Здравство	10
2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ	11
3. БУЏЕТ НА ОПШТИНА ШТИП ПРЕД КОВИД-19	12
3.1. Структура на приходи	12
3.2. Структура на расходи	12
3.3. Преглед на годишните програми на Општина Штип од родова перспектива	13
3.3.1 Активности од годишни програми на Општина Штип, директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	13
3.3.2 Активности од годишни програми на Општина Штип, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	15
3.3.3 Буџетска структура на активности насочени кон унапредување на родова еднаквост	20
4. СОСТОЈБА СО КОВИД-19 НА ЛОКАЛНО НИВО	23
4.1 Движење на вирусот КОВИД-19	23
4.2 Здравствена заштита на локално ниво	23
4.3 Мерки за спречување на ширењето на вирусот	23
5. БУЏЕТ НА ОПШТИНА ШТИП ПО КОВИД-19	25
5.1. Ребаланс на општински буџет	25
5.2. Влијание на ребалансот и извршувањето на буџетот врз годишните програми кои придонесуваат кон родова еднаквост	27
6. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	31

ЛИСТА НА ТАБЕЛИ

ТАБЕЛА 1.1: Процена на население во општина Штип, во 2020 година, по возраст	6
ТАБЕЛА 1.2: Активни претпријатија, по големина	7
ТАБЕЛА 1.3: Активни претпријатија, по сектор	7
ТАБЕЛА 1.4: Запишани ученици/чки во основно образование, по одделенија	8
ТАБЕЛА 1.5: Наставници/чки во основните и во средните училишта, по пол	8
ТАБЕЛА 1.6: Вработени лица во детски градинки, по пол	9
ТАБЕЛА 1.7: Број на корисници/чки на одделни парични права од социјална заштита, 2020 година	10
ТАБЕЛА 1.8: Карактеристики на здравствен регион Штип	10
ТАБЕЛА 3.1: Активности за еднакви можности	14
ТАБЕЛА 3.2: Активности директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	15
ТАБЕЛА 3.3: Активности од програмата за уредување градежно земјиште, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	16
ТАБЕЛА 3.4: Активности од програмата за одржување и користење на паркови и јавни површини, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	17
ТАБЕЛА 3.5: Активности од програмата за јавно осветлување, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	17
ТАБЕЛА 3.6: Активности од програмата за спорт, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	17
ТАБЕЛА 3.7: Активности од програмата за социјална заштита, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост	19
ТАБЕЛА 4.1: Број на заболени, активни, оздравени и починати лица од КОВИД-19	23
ТАБЕЛА 5.1: Промени во буџетот на програмите со родова перспектива, настанати со ребалансот за 2021 година и реализација во 2020 година; во илјади денари	29

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ

ГРАФИКОН 3.1: Структура на буџетски приходи	12
ГРАФИКОН 3.2: Структура на буџетски расходи	13
ГРАФИКОН 3.3: Структура на програмите на Општина Штип од аспект на соодветност на активностите за унапредување на родовата еднаквост	20
ГРАФИКОН 3.4: Издвоени буџетски средства според категоризација на програмите	21
ГРАФИКОН 3.5: Издвоени средства соодветни за унапредување на родовата еднаквост, според програма и категоризација	22
ГРАФИКОН 5.1: Ребаланс на буџетот на Општина Штип, преглед на промената на приходи и на расходи	26

1. СОЦИЈАЛНА КАРТА НА ОПШТИНА ШТИП

1.1. Локација, големина и население

Општина Штип се наоѓа во Источниот регион на Република Северна Македонија, меѓу општините Радовиш, Конче, Неготино, Градско, Лозово, Свети Николе и Карбинци. Општината зафаќа површина од 810 км² и, покрај градот Штип, оваа општина вклучува и 70 рурални населени места.

Според процената на Државниот завод за статистика¹, во 2020 година населението во општина Штип брои 48.453 жители, без значителна разлика во половата структура. Анализата на населението во однос на возраста покажува дека речиси 70 проценти од жителите на општината се работоспособно население на возраст меѓу 15 и 64 години. Сепак, оваа бројка само индицира на вкупното работоспособно население во општината, со оглед на тоа што оваа бројка ги вклучува и тие што не се активни и не ја нудат својата работна сила на (локалниот) пазарот на труд. Дополнително, табела 1.1 покажува дека во општината живеат 3.210 деца на предучилишна возраст, а 8.070 лица се во пензионерски години, повозрасни од 64 години, со што коефициентот на старосна зависност изнесува 46 проценти и е повисок од коефициентот за Источниот регион од 43,7 проценти (Државен завод за статистика на РСМ, 2020 година). Притоа, 54 проценти од населението повозрасно од 64 години се жени, а 46

проценти се мажи. Во другите возрастни групи не се забележуваат значителни родови разлики.

1.2. Пазар на труд

Општина Штип се наоѓа во Источниот регион во земјава, кој се карактеризира со најниска стапка на невработеност (7,8 проценти) по Југоисточниот регион (6,3 проценти) и е многу пониско од националната стапка на невработеност од 17,3 проценти во 2019 година. Дополнително, во Источниот регион се забележува една од повисоките стапки на вработеност од 54,3 проценти, додека стапката на активност е колку националниот просек од 58 проценти. Сепак, не постојат официјални статистички податоци за вработеноста, невработеноста и за активноста на населението по општини, па оттука остануваат непознати статистичките податоци за понудата на работна сила во општината. Ако се анализираат податоците за стапката на невработеност во овој регион, заклучокот е дека жените се во понеповолна положба во однос на мажите, со оглед на тоа што нивната стапка на невработеност (7,1 проценти) е повисока од таа кај мажите (5,9 проценти), а и двете стапки се многу пониски од националниот просек од 17,3 проценти и се најниски во споредба со другите региони (Државен завод за статистика, 2020 година)².

ТАБЕЛА 1.1

Процена на население во општина Штип, во 2020 година, по возраст

	до 6	7 - 14	15 - 29	30 - 39	40 - 49	50 - 59	60 - 64	65+
Вкупно	3.210	3.994	8.105	7.718	7.026	6.778	3552	8.070
Мажи	1.674	2.071	4.092	3.957	3.542	3.333	1.706	3.700
Жени	1.536	1.923	4.013	3.761	3.484	3.445	1.846	4.370

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

¹Државен завод за статистика на Република Северна Македонија. Население во Република Македонија на 31.12 по специфични групи на возраст, по пол, по општини, според промените во територијалната поделба во 2014 год., по години

²Државен завод за статистика на Република Северна Македонија (2020) Регионите во Република Северна Македонија 2020 година

Според податоци од Центарот за вработување од Штип, заклучно со мај 2020 година, во општината се евидентирани 3.152 невработени лица, од кои 1.504 или 48 проценти се жени, а другите се мажи.

Во однос на деловните субјекти што работат на територија на општина Штип, во 2020 година има 1.854 активни субјекти, од кои најголем број или 60 проценти се микропретпријатија што вработуваат до 10 лица (табела 1.2).

ТАБЕЛА 1.2
Активни претпријатија, по големина

Вкупно	Микро	Мали	Средни	Големи
1.854	1.104	691	39	20

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Според секторот во кој дејствуваат, најголем дел од активните деловни субјекти работат трговија на големо и на мало, стручни, научни и технички дејности и преработувачка индустрија (табела 1.3). Речиси една половина од активните компании во општината работат во секторите градежништво, трговија, угостителство, транспорт и складирање, што, според ИЛО/ЕБРД (2020)³, се оценети како најпогодени од кризата предизвикана од КОВИД-19. Оттука, очекувано е дека овие компании може да се соочат со финансиски проблеми и со неможност за навремена отплата на обврски кон Општина Штип по основа на разни даноци и / или такси, што би довело до помал прилив на приходи во општинскиот буџет, наспроти иницијално планираните износи.

ТАБЕЛА 1.3
Активни претпријатија, по сектор

Сектор	Број на активни субјекти
Земјоделство, шумарство, рибарство	72
Рударство	2
Преработувачка индустрија	290
Снабдување со електрична енергија	5
Снабдување со вода	8

Градежништво	94
Трговија на големо и на мало	546
Транспорт и складирање	164
Објекти за сместување и храна	96
Информации и комуникации	40
Финансиски дејности и осигурување	5
Дејности во врска со недвижен имот	30
Стручни, научни и технички дејности	181
Административни и помошни услужни дејности	21
Јавна управа и одбрана	6
Образование	32
Здравствена и социјална заштита	85
Уметност, забава и рекреација	37
Други услужни дејности	140

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

Штип е центар на текстилната индустрија во земјава, со повеќе од 70 активни модни конфекции во кои се вработени најголем дел од жителите на општината, меѓу кои околу 80 проценти се жени⁴. Вообичаено, текстилната индустрија се карактеризира со нископлатени работни места, односно работниците во оваа индустрија земаат плата помала од две третини од средната национална плата. Според Туманоска и др. (2021)⁵ за време на пандемијата беа изгубени речиси 7.500 работни места, од кои најголем дел нископлатени работни места, што може да укажува дека оваа индустрија била силно погодена од пандемискиот шок.

³ILO/EBRD (2020) COVID-19 and the world of work: Rapid assessment of the employment impacts and policy responses in North Macedonia. International Labour Organization 2020

⁴Државен завод за статистика (2019) Вработени според секторите на дејност на деловниот субјект и нето-плата, по години (база на податоци)

⁵Туманоска, Д., Петрески, Б. И Петрески, М. (2021) [Ефектот од Ковид-10 врз несигурните работници во Северна Македонија. Студија за политиките бр. 36](#). Finance Think – Институт за економски истражувања и политики, Скопје.

1.3. Образование

Образованието во општина Штип се изведува во 4 основни и во 6 средни училишта што нудат гимназиско и медицинско образование и стручно училиште за угостителство, текстил и за електротехничко образование, како и средно насочено образование за деца со хендикеп.

Во учебната 2020/2021 година во основните училишта во Штип се запишани 3.991 ученик, 48 проценти девојчиња и 52 проценти момчиња. Во средните училишта, пак, се запишани вкупно 2.446 ученици, од кои една половина се женски, а една половина се машки ученици. Од вкупниот број ученици/чки во основно образование, 45,3 проценти или 1.811 деца се ученици во првите четири одделенија, до 10-годишна возраст (табела 1.4). Тоа укажува дека исто толкав број вработени родители добија право на ослободување од работа и работни обврски во периодот 10 март – 8 јули 2020 година, со одлуката на Владата донесена на 10 март 2020 година во насока на спречување на ширењето на вирусот корона.

Истата учебна година во основното образование во Штип се вработени 375 наставници/чки, од кои најголем дел, или 363 се наставници/чки во редовните основни училишта, а 12 работат во специјалните основни училишта. Без разлика на видот на училиште, редовно или специјално, родовата анализа на

вработените наставници/чки во табела 1.5 покажува доминантност на вработени наставнички, наспроти наставници. Од вкупниот број наставници/чки во основно образование, 259 или 71,3 проценти се жени, а само 104 од наставниците се мажи. Притоа, од 12 наставници/чки во специјалните основни училишта, само една третина се мажи. Во средните училишта во Штип се вработени вкупно 291 наставник/чка, од кои 165 (57 проценти) се жени, а 126 (43 проценти) се мажи.

ТАБЕЛА 1.5
Наставници/чки во основните и во средните училишта, по пол

Вид училиште	Пол	Број на наставници/чки
Редовни основни училишта	жени	259
	мажи	104
Специјални основни училишта	жени	8
	мажи	4
Редовни средни училишта	жени	156
	мажи	116
Специјални средни училишта	жени	9
	мажи	10

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

ТАБЕЛА 1.4
Запишани ученици/чки во основно образование, по одделенија

	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
Вкупно	484	446	454	427	500	488	412	383	397
Ученички	246	205	232	196	240	216	199	192	181
Ученици	238	241	222	231	260	272	213	191	216

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

1.4. Социјална заштита

Социјалната заштита во општина Штип се нуди преку следнава мрежа на установи и институции:

- Две детски градинки за згрижување деца на предучилишна возраст, до 6 години
- Дневен центар за лица со интелектуална попреченост
- Дневен центар за деца со аутизам
- Дневен центар за лица со интелектуална попреченост повозрасни од 18 години
- Кризен центар за жени жртви на родово базирано / семејно насилство
- Мал групен дом за деца без родители и родителска грижа
- Меѓуопштински центар за социјална работа

Во општина Штип има две јавни установи за згрижување деца на предучилишна возраст, детската градинка „Вера Циривири - Трена“, која располага со четири објекти, и детска градинка „Астибо“, со пет објекти. Осум објекти на двете градинки се наоѓаат во градот Штип, а еден објект има во приградската населба. Проектираниот капацитет на овие установи е 1.185 деца⁶, што е 37 проценти од вкупниот број деца на предучилишна возраст што живеат во Штип. Сепак, во учебната 2019/2020 година во оваа установа биле згрижени 1.305 деца на возраст до 6 години, што укажува на преоптовареност на оваа јавна установа со што се изложува на ризик квалитетот на нивното работење. Според Државен завод за статистика на РСМ⁷, во 2017 година 67 деца не биле згрижени во детска градинка поради недостиг од слободни места, што, пак, укажува на потреба за проширување на постојниот капацитет и за нови слободни места за згрижување деца.

Во установата има вкупно 210 вработени, од кои 187 се жени, а 23 се мажи, кои се вработени само како административни и технички работници и како готвачи, а ниту еден маж не е вработен како згрижувачки и воспитен кадар (табела 1.6).

ТАБЕЛА 1.6

Вработени лица во детски градинки, по пол

	Директори/ ки и стручни соработници/чки	Негуватели/ки	Воспитувачи/ки	Административни и технички работници/чки	Готвачи/ки
Вкупно	9	92	47	50	12
Жени	8	92	47	31	9
Мажи	1	0	0	19	3

Извор: Државен завод за статистика на Република Северна Македонија

⁶ Државен завод за статистика на РСМ (2017) Установи за згрижување и воспитание на деца – детски градинки – центри за ран детски развој

⁷ Државен завод за статистика на РСМ (2017) Установи за згрижување и воспитание на деца – детски градинки – центри за ран детски развој

Во Штип има дневен центар за деца со аутизам и дневен центар за лица со телесна и интелектуална попреченост и дневен центар за лица со интелектуална попреченост повозрасни од 18 години. Првите два центра имаат капацитет за сместување по 25 лица, но во 2019 година бројот на лица што ги посетуваат е многу помала. Во дневниот центар за деца со аутизам дневен престој добиваат 9 деца, од кои 7 секојдневно, а 2 лица само по потреба, додека во дневниот центар за лица со интелектуална попреченост има само 14 штитеници. Причините за неискористеноста на капацитетот што е на располагање во двата центра, се: 1. недоволен број вработени, 2. хетерогена група составена од лица од различни возрасти (7-20 години) и 3. недоволна информираност на населението за услугите што се нудат во овие центри. Во центрите нема доволен број вработени лица. Во дневниот центар за лица со интелектуална попреченост има само тројца вработени (еден дефектолог и две медицински сестри), а недостигаат вработени лица од другите профили: педагог, психолог и социјален работник, што се неопходни за давање целосна услуга во центарот. Дневниот центар за полнолетни лица го посетуваат 15 лица, и е раководен од страна на Републичкиот центар за поддршка на лица со интелектуална попреченост „Порака“.

Кризниот центар за жени жртви на родово базирано / семејно насилство е отворен во 2019 година и на жртвите им нуди безбедност, сигурност и сместување во период од 24 до 48 часа. Според податоци од ЈУМЦСР Штип, во 2020 година се регистрирани 58 жртви на семејно насилство, сите жени, но нема податоци колку од нив ги искористиле услугите на овој центар.

Малиот групен дом е отворен во 2019 година и во него се сместени 5 деца без родители и родителска грижа. Домот се наоѓа во објект во сопственост на Општина Штип, а е управуван од страна на ЈУМЦСР Штип.

Центарот за социјална работа Штип е меѓуопштински центар со надлежност за општините Штип и Карбинци и работи на обезбедување услуги за социјална заштита и парични права од социјална заштита. Тука жителите може да ги добијат социјалните услуги за информирање и упатување, стручна помош и поддршка и советување, од тим во кој нема педагог, а бројот на социјални работници е недоволен. Дополнително, жителите на Штип тука ги остваруваат своите парични права најчесто по основа на додаток за помош и нега од друго лице и гарантирана минимална помош (табела 1.7).

ТАБЕЛА 1.7

Број на корисници/чки на одделни парични права од социјална заштита, 2020 година

Вид помош	Број на корисници
Гарантирана минимална помош	610
Надомест за помош и нега од друго лице	1.406
Еднократна парична помош	220
Детски додаток	243
Додаток за образование	295
Еднократна парична помош за новороденче	130
Посебен додаток	180
Родителски додаток за (трето) дете	556

Извор: Социјален план на општина Штип 2021 - 2025

Дополнително, како понудувач на услуги од социјална заштита на жителите на Штип се појавува и Општина Штип. Општината има развиено мобилни тимови и сервисни услуги што нудат нега во домот на стари исцрпени лица и на лица со попреченост. Двете услуги не се воспоставени туку се пилот-проекти во рамки на проектот за општинско корисна работа.

1.5. Здравство

Здравствениот регион Штип е еден од 30 здравствени региони во Република Северна Македонија, опфаќа 73 населени места и нуди услуги на повеќе од 50 илјади жители. Карактеристиките на овој здравствен регион се прикажани во табела 1.8.

ТАБЕЛА 1.8

Карактеристики на здравствен регион Штип

Површина во км ²	Број на населени места	Број на жители	Жители на км ²
870	73	52.703	60,5

Извор: Институт за јавно здравје на Република Северна Македонија

Во здравствен регион Штип има 216 лекари, од кои 125 се специјалисти, 56 се лекари по општа медицина, а другите 35 се специјализанти. Во овој регион има 8 лекари специјалисти и 7 здравствени работници што работат во дејноста за здравствена заштита на жени, и е еден од здравствените региони со најголем број здравствен персонал што нуди заштита на жени.

Здравствената заштита во општина Штип се нуди од три јавни институции, Клиничка болница – Штип, Здравствен дом и Центар за јавно здравје.

2. МЕТОДОЛОГИЈА И ПОДАТОЦИ

Целта на оваа анализа е итна процена на влијанието на пандемијата на КОВИД-19 на локалните програми и активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост на локално ниво. Методологијата користи пристап до документациска анализа на локалниот буџет за 2021 година, како и анализа на сите постојни локални програми со цел идентификација на родово специфични активности. Притоа, документациската анализа е спроведена низ следниве чекори:

1. Буџетска анализа на структурата на приходите и на расходите на општината (според намена на ниво на ставка) со цел утврдување на финансискиот потенцијал.
2. Анализа на сите локални програми за 2021 година, со цел утврдување активности што се насочени кон унапредување на родовата еднаквост во општината. Притоа, активностите директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост се категоризирани со 2; 1 доколку се индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост; и 0 доколку не придонесуваат за унапредување на родовата еднаквост во општината⁶. Притоа, директно насочените активности имаат примарна цел да ја унапредат родовата еднаквост во општината, додека индиректните не целат примарно кон унапредување на родовата еднаквост, но нивното спроведување може да придонесе кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите.
3. Буџетска анализа на активностите што во точка три се категоризирани со 1 и со 2, со цел утврдување на учеството на алоцираните средства за нивно спроведување во вкупната програма и во буџетот на Општината.
4. Споредбена анализа на буџетот за 2021 година, иницијалниот буџет за 2020 година и негова реализација, со цел утврдување на ефектите од КОВИД-19 врз финансискиот потенцијал на општината и врз активностите насочени кон унапредување на родовата еднаквост.

Во рамки на документациската анализа се користени податоци од буџетот на Општина Штип за 2021 година, буџетот и реализацијата на буџетот за 2020 година и локалните годишни програми за 2020 година и за 2021 година што се јавно достапни. Како извор на податоци се користени веб-страницата на општината, службените весници, податоци добиени преку директен контакт со претставници од локалните институции и од секторот за изработка на буџет при Општина Штип.

Со цел збогатување на анализата со квалитативни наоди, на 26 октомври 2021 година е спроведено интервју со координаторката за еднакви можности на Општина Штип, во согласност со претходно утврден полуструктуриран водич за интервју. Целта на интервјуто е добивање квалитативни наоди за учеството на координаторката и на комисијата за еднакви можности во процесот на подготовка и на разгледување на локалните годишни програми заради вклучување на принципот на еднакви можности и за да се утврди дали и во која мера КОВИД-19 изврши влијание врз програмата за еднакви можности на мажите и на жените и врз други програми во кои е вметната родовата перспектива.

За да добиеме увид во потребите на локалните жени и мажи за активности што се во надлежност на локалната власт (социјална заштита, уредување градежно земјиште, образование, паркови и зеленило и слично) со цел подобрување на квалитетот во заедницата и унапредување на родовата еднаквост, како и влијанието на пандемијата врз животот во локалната заедница, спроведена е фокусна група со жители на општина Штип, чиешто регрутирање следеше структуриран тек. Имено, за учесници беа избрани жители на општината што имаат искуство во користење некоја активност од општината (на пример, еднократна финансиска помош) или имаат потреба од активност што може да ја понуди општината со цел унапредување на родовата еднаквост и квалитетот на живот.

⁶Овој начин на категоризација на активностите е во согласност со родовите маркери на OECD/DAC. Повеќе на следниот [линк](#)

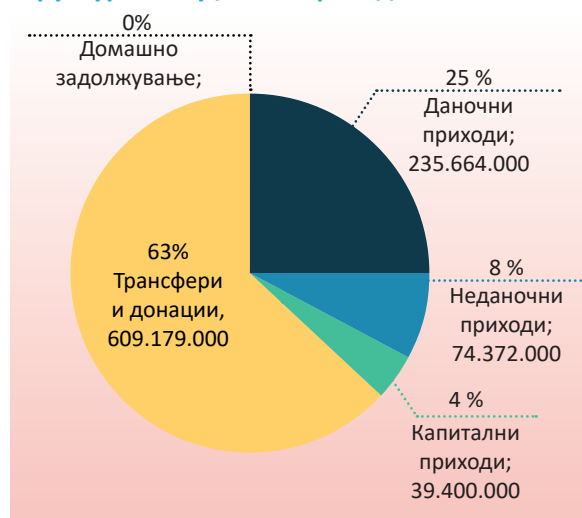
3. БУЏЕТ НА ОПШТИНА ШТИП

3.1. Структура на приходи

Анализата на буџетот на Општина Штип, планиран за 2021 година, ја почнуваме со преглед на структурата на приходи, прикажана на графикон 3.1. Вкупниот планиран буџет на Општина Штип за 2021 година изнесува 958 милиони денари. Тоа што се гледа јасно е дека Општината е **зависна од финансирање од централниот буџет, со оглед на тоа што две третини од приходите на Општината се по основа на трансфери и на донации** што, главно, се користат за извршување на пренесените надлежности во образованието, културата и во детските градинки. Следен извор на финансирање според големината се **даночните приходи, со учество од 25 проценти** од вкупните приходи. Во оваа категорија, најголем дел (64 проценти) отпаѓаат на приходи за даноци на специфични услуги, во кои спаѓаат различни комунални такси (за привремен престој, за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија, за користење улици со различни возила, што се плаќа при регистрација на возилата, за користење и одржување јавно осветлување, за истакнување реклами и информации, за паркирање, надомест од комунална дејност и други). Другите даноци во надлежност на општината учествуваат со 36 проценти, од кои најголеми се даноците на имот (24 проценти), данок од доход, добивка и капитални добивки (единаесет проценти), и такси за користење или дозволи за вршење дејност (еден процент). **Капиталните приходи учествуваат со четири проценти** во вкупните приходи и, главно, доаѓаат од продажба на општинско земјиште и од закуп на земјоделско земјиште во сопственост на државата. **Неданочните приходи учествуваат со осум проценти** во вкупните приходи и се однесуваат на глоба, судски и административни такси, такси и надомест и други владини услуги, или таканаречени парафискални давачки за компаниите и за жителите на општината. Ваквата структура упатува на тоа дека општината е зависна од трансферите од централниот буџет, но, исто така, собраните приходи по основа на доход, добивка и капитални добивки, иако се релативно мали, сепак, во споредба со други општини упатуваат на тоа дека општина Штип има поразвиена економија и поголем економски потенцијал.

ГРАФИКОН 3.1.

Структура на буџетски приходи

Извор: Буџет на Општина Штип за 2021 година, пресметка на авторите

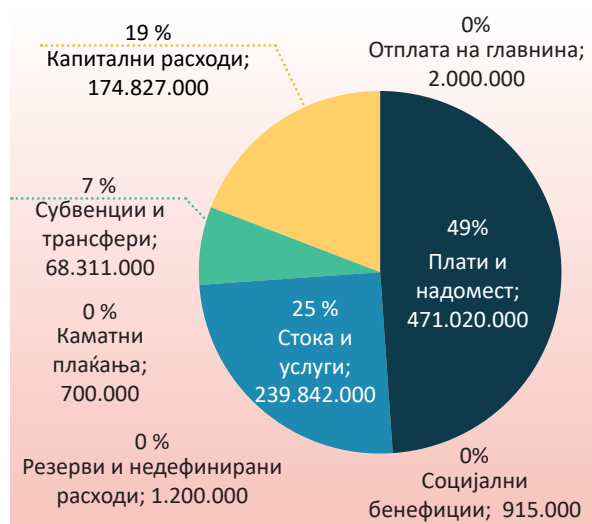
3.2. Структура на расходи

Структурата на буџетските расходи на Општина Штип е претставена на графикон 3.2 и упатува на податокот дека една половина од расходите се наменети за **плати и за надомест**, во кои спаѓаат платите и придонесите на администрацијата на Општината и на лицата вработени во противпожарна заштита, основно и средно образование, детски градинки и во култура. Следна категорија по големина е **стока и услуги** (25 проценти) што опфаќаат различни трошоци за договорни услуги, комунални услуги, греење, комуникација и транспорт, материјали и ситен инвентар, патни и дневни расходи, поправки и тековно одржување и привремени вработувања. **Капиталните расходи**, имаат најголем потенцијал за поттикнување на економскиот развој, имаат учество од 19 проценти, од кои најголем дел (92 проценти) се наменети за градежни активности. Субвенциите и трансферите учествуваат со седум проценти во вкупните приходи. Со помалку од еден процент во вкупните расходи учествуваат **отплатата на долгови, камата и резерви, како и ставките за социјални бенефиции; и резерви и недефинирани расходи.**

Структурата на расходите на Општината упатува дека најголем дел од средствата се трошат за плати и за тековни расходи, додека развојната компонента е умерено застапена. Оттука, од родова перспектива, придобивките од ваквата структура, главно, би биле преку каналот на вработувања во јавниот сектор во надлежност на Општината, поради поголемата застапеност на жените во тие институции. Втор канал се програмските активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост, кои може да бидат искористени од категориите за стока и услуги и за капитални расходи, за кои не може да се извлече заклучок само од општата структура на расходи, па анализата ја продлабочуваме во следната точка.

ГРАФИКОН 3.2

Структура на буџетски расходи

Извор: Буџет на Општина Штип за 2021 година, пресметка на авторите

3.3. Преглед на годишните програми на Општина Штип од родова перспектива

3.3.1 Активности од годишните програми на Општина Штип, директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Со цел обезбедување еднакви можности на жените и на мажите, жители на општина Штип, а во согласност со Законот за еднакви можности на жените и на мажите⁹, членот 14, Општината е должна во рамки на своите годишни програми, планови и стратегии да го вклучи принципот за родова еднаквост и да ги промовира и унапреди еднаквите можности меѓу жените и мажите. За таа цел, во 2005 година е формирана комисија за еднакви можности, чијашто обврска е контрола и спроведување на законот на општинско ниво.

Во моментот, комисијата за еднакви можности (КЕМ) на Општина Штип има пет члена, од кои две жени и тројца мажи, членови на советот на Општината. Општините се должни од редот на државните службеници да изберат координатор/ка и заменик координатор/ка за еднакви можности на жените и на мажите. КЕМ нема законска обврска за подготовка на програми, планови или стратегии за еднакви можности на жените и на мажите, но многу општини, меѓу кои и Општина Штип, подготвуваат вакви документи. Па така, во годишната програма за еднакви можности на жените и на мажите за 2021 година, алоцирани се 287.500 денари за активности насочени кон зголемување на капацитетите на јавната администрација за еднаквите можности и родова рамноправноста, обука и едукација на ученици за врничко насилство, сексуално преносливи болести, нетипични професии, поддршка на локални невладини организации што нудат бесплатна правна помош на жртви на семејно насилство, поддршка на самохрани родители и сл. Но, анализата на буџетот на Општина Штип за 2021 година покажа дека за родова рамноправност се издвоени 550 илјади денари, без да се наведат активностите што се планирани за спроведување за износот над овие 287.500 денари што се наведени во програмата. Иако е предвидено тие средства да се соберат преку донации, сепак треба да бидат вклучени во програмата за да бидат јасни активностите на Општината во насока на унапредување на родовата еднаквост.

⁹Службен весник на Република Северна Македонија 6/12. Закон за еднакви можности на мажите и жените

ТАБЕЛА 3.1

Активности за еднакви можности

Активност	Буџет
Обука за еднакви можности и родова рамноправност	0
Едукативни предавања за врничко насилство	0
Подготовка на локален акциски план за заштита од дискриминација	20.000
Едукативни предавања за сексуално преносливи болести	20.000
Собирање родова статистика	0
Истражување за потребите на жените	60.000
Поддршка на НВО Ехо за бесплатна правна помош на жртви на семејно насилство	100.000
Организирање вежби за самохрани родители за ослободување стрес во природа	48.000
Обука на самохрани родители за користење алатки на интернет	19.500
Одбележување 16 дена активизам за борба против семејно насилство	0
Кампања за превенција од дискриминација	20.000
Други активности финансирани од донации	262.500

Заклучно со октомври 2021 година, реализирани се само дел од предвидените активности (едукативни предавања за врничко насилство, истражување за потребите на жените, организирање вежби за самохрани родители, поддршка на НВО Ехо), дел не се и нема да бидат реализирани до крајот на годината поради зафатеност на медицинскиот персонал од Заводот за здравствена заштита, кој треба да учествува во обуките за сексуално преносливи болести, поради слабиот интерес на координативното тело за заштита од дискриминација за подготовка на локален акциски план за заштита од дискриминација и поради локалните избори и промени во лицата задолжени за доставување родова статистика, а дел од активностите насочени кон одбележување 16 дена активизам за борба против семејно насилство и кампања за превенција од дискриминација се планирани за реализација во периодот ноември - декември 2021 година.

Освен во подготовка на планот и во стратегијата за еднакви можности, КЕМ е вклучена и во разгледување на другите годишни програми под надлежност на Општината, утврдени со Законот за локална самоуправа, членот 22.¹⁰ Но, поради недостиг од знаење и капацитет кај членовите на КЕМ за важноста на родовиот концепт, забележани се случаи кога гласале против одредена активност / програма, иако била насочена кон унапредување на родовата еднаквост во општината. Затоа, од Општината планираат испорака на соодветна обука на членовите на новата КЕМ што ќе се формира по локалните избори, со цел запознавање со потребата за вклучување на родовата компонента при планирањето на годишните локални програми на Општина Штип.

Планираме веднаш по составување на комисијата да им одржиме обука за родова еднаквост за да знаат што значи тоа и колку е важно да се земе предвид при планирање на програмите – претставник на Општина Штип

Според Законот за локална самоуправа, Општината е задолжена да изработува годишни програми за следниве надлежности: локален економски развој, образование, социјална заштита, спорт, млади, култура, локални патишта и улици, градежно земјиште, противпожарна заштита, меѓународна соработка и соработка со НВО. Притоа, родовата перспектива треба да биде вклучена во сите годишни програми со цел обезбедување еднакви можности и унапредување на животот на жените и на мажите во локалната заедница. Сепак, анализата на годишните програми на Општина Штип покажува дека родовата перспектива е земена предвид при изработка на три програми: 1) Програма за уредување градежно земјиште, 2) Програма за социјална, детска и здравствена заштита, во која јасно е наведено дека при нејзина подготовка се земени во предвид потребите на жените и на мажите според принципот на родова еднаквост и 3) Програма за спорт во која е истакнато дека предвидените активности се однесуваат на машки и на женски спортски клубови и спортисти/ки. Сепак, деталната анализа на програмите и социјалната карта на општина Штип покажуваат дека пет активности може да се категоризираат како директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост: 1) Посета на првороденото бебе во новата година, 2) Организирање предавања за борба против трговија со луѓе, 3) Насилство врз жени и семејно

¹⁰ Службен весник на Република Северна Македонија 5/02. Закон за локална самоуправа

насилство 4) Оформување основно образование на Ромките и 5) Изработување локален акциски план за вработување, домување, образование, здравство и за Ромките 2021-2025 година. Објаснувањето зад оваа категоризација е дека при посетата на првороденото бебе се посетува и неговата мајка, која добива директна финансиска поддршка од општината што ќе ѝ помогне во одгледување и грижа на бебето, активностите поврзани со семејно насилството се директно насочени кон жените ако се земе предвид податокот од дел 1.4 дека сите регистрирани жртви на семејно насилство во општина Штип во 2020 година биле жени, додека со подготовка на предвидениот локален акциски план ќе се подобри животот на Ромките што живеат во општината, но во 2021 година не е подготвен планираниот план и сите 600 илјади денари наменети за оваа активност остануваат непотрошени.

Овие активности се дел од две локални програми, за одбележување новогодишни и божикни празници и за социјална, детска и здравствена заштита, а алоцираниот буџет за нивно спроведување изнесува 9,7 проценти и 14,5 проценти, соодветно.

ТАБЕЛА 3.2

Активности директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Програма	Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Програма за одбележување на новогодишни и божикни празници	Посета на првородено бебе	20.000	9,7 %
Програма за социјална, детска и здравствена заштита	Организирање предавања за борба против трговија со луѓе и семејно насилство	30.000	0,6 %
Програма за социјална, детска и здравствена заштита	Насилство врз жени и семејно насилство	138.000	2,6 %
Програма за социјална, детска и здравствена заштита	Оформување и дооформување основно образование на Ромките	0	0

Програма за социјална, детска и здравствена заштита	Изработување ЛАП за вработување, домување, образование, здравство и за Ромките 2021-2025 година	600.000	11,3 %
---	---	---------	--------

Извор: Годишни програми на Општина Штип за 2021 година

Притоа, во рамки на активност на насилство врз жени и семејно насилство се алоцирани 30 илјади денари за превентивни активности и 108 илјади денари за поддршка на НВО Ехо за психосоцијална поддршка и советување на жртвите на семејно насилство. Но, во 2021 година не се потрошени овие средства, што укажува на тоа дека активностите не се реализирани, и покрај големата потреба за поддршка на жртвите на семејно насилство, чијшто број се зголеми за време на пандемијата. Ниту во програмата за еднакви можности, ниту во другите локални програми не е предвидена финансиска поддршка на жртви на семејно насилство. Ако се земе предвид фактот дека, најчесто, жртви на семејно насилство се жени што се финансиски зависни од сторителот на насилството, финансиската помош е неопходна за подобрување на буџетот на корисникот/чката и за задоволување одредени (основни) потреби. Во социјалниот план на општината истакната е потребата за услуга за интервентно сместување на жртви на семејно насилство што ќе ја надолува работата на постојниот центар за жени жртви на семејно насилство, а каде што, освен сместување, ќе се нудат услуги за стручна помош. Но, во ниту една програма нема издвоено средства за воведување на оваа услуга.

3.3.2 Активности од годишните програми на Општина Штип, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Освен активности, чијашто примарна цел е унапредување на родовата еднаквост, во годишните програми може да се утврдат и активности што се индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост во локалната заедница. Дел од активностите во програмата за уредување градежно земјиште може да се категоризираат како активности, чиешто спроведување ќе ја подобри положбата на жените и на мажите. Притоа, активностите насочени кон изградба и реконструкција на тротоари и локални патишта, се соодветни за жените и за мажите што живеат во општината бидејќи ќе ги подобрат пристапот и движењето, особено на родителите

со детски колички; поставување урбана опрема и елементи за детски катчиња, ќе ја подобри понудата на детски катчиња, но и безбедноста на децата и на родителите, особено на мајките, кои најчесто се грижат за нив; активностите за подобрување на снабдувањето со вода ќе ја олеснат улогата на жената во домаќинството. Подобрените пристап, движење и безбедност на жените може да влијаат врз зголемена мобилност што, од друга страна, може да ја зголеми нивната активација на пазарот на труд, во насока на нивно охрабрување да најдат работа до која би стигнале движејќи се безбедно. Алоцираниот буџет за спроведување на активностите што се индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост е непознат, со оглед на тоа што во програмата е даден само вкупниот износ на буџет наменет за спроведување на сите активности (табела 3.3).

Иако Општината континуирано алоцира средства за изградба на тротоари, зголемениот број на возила и ограничениот број на места за паркирање се причина за блокирање на тротоарите и за оневозможување лесно движење на пешаците. Од друга страна, Општината има годишна програма за користење на јавниот простор за паркирање, но таму се предвидени активности за подобрување на постојните паркин-места преку вертикална и хоризонтална сигнализација, и активности за менаџмент на паркирањето низ општината, но не и активности за изградба на нов простор за паркирање.

Недостигот од паркин-места прави луѓето да се паркираат каде што не смеат и каде што можат. Тие места се единствено тротоарите, каде што луѓето треба да се движат... – жител на Штип

Ако имам потреба, не можам со моето бебе во количка да стигнам до центарот на градот. Нема каде да се движам, сè е узурпирано од коли – жителка на Штип

Во оваа програма, во 2021 година е предвидена изградба на водоводна линија во населбите Блок 77, Кавалија и Македонка, што, несомнено, ќе ја олесни улогата на жените во домот и ќе ја унапреди родовата еднаквост во општината. Според жителите на Штип, некои населби се соочуваат со недостиг од чиста вода во домовите, особено во летниот период, па жените се соочуваат со тешкотии во извршување на обврските во домот.

Во лето имаме вода само во доцните вечерни часови. Па останувам будна за да пуштам машина да пере или за да измијам чинии од ручек – жителка на Штип

Дополнителен проблем во општината е недостигот од јавен превоз, особено од и до руралните населени места, што во голема мера ја намалува мобилноста на жителите, особено на жените, кои поретко се возачи¹¹. Неможноста да се стигне до работното место, особено на руралните жени, ги демотивира да се активираат на пазарот на труд.

Имам роднина во населено место Селце, жена, која и покрај тоа што е образована, цел живот е невработена. Таму немаше каде да се вработи, а немаше ни како да доаѓа до градот – жител на Штип

ТАБЕЛА 3.3

Активности од програмата за уредување градежно земјиште, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Изградби на нови улици и тротоари, објекти, спортски терени, атмосферска канализација	-	-
Поставување урбана опрема и елементи во детски игралишта	-	-
Изградба на нова водоводна линија	-	-
Конзолни тротоари на реката Отиња	13.000.000	13,4 %

Извор: Програма за уредување градежно земјиште на Општина Штип за 2021 година

Активности што индиректно би ја подобриле родовата еднаквост во општина Штип може да се утврдат уште во четири програми: 1) Програма за одржување и користење паркови и други јавни површини, 2) Програма за јавно осветлување, 3) Програма за спорт и 4) Програма за социјална, детска и здравствена заштита. Според табела 3.4, во програмата за одржување и користење паркови и други јавни површини, буџетот од речиси 14 милиони денари алоцирани за одржување постојни зелени површини е родово одговорен, со оглед на тоа што зелените

¹¹Реактор (2020) Инфографикон: Пандемијата и транспортот достапен на следниот [линк](#)

површини се простор каде што родителите, особено мајките, поминуваат значаен дел од слободното време, па нивното подобрување ќе придонесе за поквалитетно слободно време. Според жителите на општината, освен за одржување на постојните зелени површини, потребни се поголеми инвестиции во нови зелени површини поради недостигот од зелени површини, но и патеки за рекреација.

Во Штип недостига зеленило. И тоа многу. Недостигаат и велосипедски патеки. Нашите патишта воопшто не се за велосипедисти. Точно е дека имаме патека за велосипеди, но таа патека ја користат и луѓе што сакаат да спортуваат, да трчаат, ја користат и мајки со колички, деца со тротинети, со велосипеди... Возрасни што сакаат да возат велосипед, немаат каде да возат... – жителка на Штип.

ТАБЕЛА 3.4
Активности од програмата за одржување и користење паркови и јавни површини, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Одржување постојни зелени површини	13.972.006	62,6 %
Партерни уредувања и формирање нови зелени површини	2.993.350	13,4 %

Извор: Програма за одржување и користење паркови и јавни површини на општина Штип за 2021 година

Јавното осветлување е, исто така, значајно за унапредување на родовата еднаквост, со оглед на тоа што недостигот од јавно осветлување е еден од главните ризици што го прави користењето на јавни простори небезбедно (Реактор и UN Women, 2020 година)¹². Во програмата за јавно осветлување, повеќе од една половина од алоцираниот буџет е наменет за одржување, изградба и реконструкција на системот за јавно осветлување во општината (табела 3.5). Квалитетното осветлување на општината ќе ја зголеми мобилноста на жителите, особено на жените, и ќе овозможи поголема искористеност на јавниот простор.

ТАБЕЛА 3.5
Активности од програмата за јавно осветлување, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Одржување јавно осветлување	8.500.000	34,7 %
Изградба и реконструкција на јавно осветлување	4.000.000	16,3 %

Извор: Програма за јавно осветлување на општина Штип, за 2021 година

Во годишната програма за спорт на општина Штип е наведено дека предвидените активности ќе опфатат машки и женски спортски клубови, но нема листа на спортски клубови и поединци што ќе бидат опфатени при спроведувањето на активностите. Со оглед на тоа што вклучувањето жени и мажи е јасно и недвосмислено истакнато, буџетот алоциран за поддршка на спортски екипи, сојуз на училиштен спорт и награди за најдобри спортски екипи и поединци, го категоризираме како родово специфичен.

ТАБЕЛА 3.6
Активности од програмата за спорт, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Поддршка на спортски екипи	10.600.000	88,3 %
Поддршка на сојуз на училиштен спорт	250.000	2,1 %
Награди за екипи и за поединци	150.000	1,3 %

Извор: Програма за спорт на општина Штип, за 2021 година

На крај, еден дел од активностите од програмата за социјална заштита за 2021 година може на индиректен начин да придонесат за подобрување на родовата еднаквост во општината. Табела 3.7 покажува дека сите активности за доделување еднократна парична помош по разни основи (лекување, елементарни непогоди и сл.), ги категоризираме како активности индиректно соодветни за подобри еднакви можности,

¹² Реактор и UN Women (2020) Родово базирано насилство на јавни места во Скопје

со оглед на тоа што се насочени кон лица што имаат потреба од финансиска поддршка при соочување со одреден социјален или здравствен ризик. Активноста за организирање стручни трибини за социјална заштита, во делот на превентивна социјална и здравствена заштита, е, исто така, насочена кон унапредување на родовата еднаквост, со оглед на тоа што нејзина цел е зголемување на информираноста на жените и на мажите за спречување појава на социјални и здравствени ризици. Поддршката на пензионерските клубови за учество на пензионерски спортски игри е, исто така, соодветна за унапредување на родовата еднаквост бидејќи анализата на населението во општина Штип во дел 1.1 покажа дека во општината живеат 4.370 жени и 3.700 мажи постари од 65 години. Оваа активност може да го зголеми квалитетот на слободно време на старите лица, но и да има позитивно влијание врз здравјето на старите лица, што, од друга страна, може да го намали товарот врз поединци во семејството, најчесто жените, за грижа врз стари исцрпени лица. И вкупниот буџет наменет за детска заштита е родово одговорен, со оглед на тоа што е наменет за активности насочени кон деца на самохрани родители и Роми. Средствата издвоени за бесплатен престој на деца на самохран родител во градинка се поврзани со жени со оглед на фактот што најчесто самохраните родители се жени. И активностите поврзани со инклузија на деца Роми во градинка и во основно и средно образование се насочени кон унапредување на родовата еднаквост со оглед на тоа што најчесто за малите деца се грижат нивните мајки, па нивно вклучување во градинка може да ја поттикне активацијата на Ромките на пазарот на труд. Во иста насока, и активностите насочени кон лица со попреченост се соодветни за поттикнување еднакви можности, поради фактот што најчесто за овие лица се грижат женските членови во семејството, односно мајките. Во програмата се предвидени средства за поддршка на постојните дневни центри за деца со аутизам и интелектуална попреченост „Порака“, кои првенствено треба да се насочат кон вработување нов кадар со цел проширување на капацитетот на центрите, но и подобрување на квалитетот на услугите што се нудат во нив.

Во програмата за социјална заштита е предвиден буџет за спроведување на програмата за општинска корисна работа, што е индиректно значајна за унапредување на родовата еднаквост од два аспекта. Прво, според Finance Think (2021)¹⁵, на национално ниво, речиси 80 проценти од корисниците на оваа мерка се жени, а од општината потврдуваат дека во 2021 година се ангажирани вкупно 25 лица, од кои 23 се жени; и второ, во институциите во кои се ангажираат овие лица (дневен центар за деца со аутизам, дневен центар за лица со телесна и интелектуална попреченост, образовни асистенти во основните училишта, патронажни служби, детски градинки) доминантно работат жени, па ангажманот на дополнителни лица ќе ја олесни нивната работа. Дополнително, преку оваа мерка се формирани тимови што нудат помош и нега на стари лица, услуга што го намалува товарот врз жените, кои најчесто се грижат за овие лица.

Во оваа програма не се предвидени активности за зголемување на капацитетот на детските градинки за прием на нови деца во предучилишна возраст, што е многу значајно за активација на жените на пазарот на труд и за намалување на неплатениот труд во домаќинството. Со неодамнешното отворање нова детска градинка во одредена мера се надминал проблемот со недостиг од слободни места, но дел од жителите сè уште се соочуваат со неможност за упис на своите деца и неможност за вработување поради потребата да се грижат за своите деца.

Сега кога пополека стивнува целавата ситуација со пандемијата, се обидовме да го запишеме детето повторно во градинка, но нема веќе место. За среќа, се отвори нова градинка, па се надевам дека ќе го примат таму... Потребно е отворање повеќе градинки, но да работата со помали групи – жителка на Штип

Треба да се зголемат капацитетите во градинките. Ќе може да за примат повеќе деца и нивните родители ќе можат да се исполнат на професионално поле. Знам многу мајки што се принудени да го напуштат работното места затоа што, едноставно, нема кој да го чува детето... – жителка на Штип

¹⁵ Finance Think (2021) [Дали мерките за вработување обезбедуваат еднаков пристап на мажи и на жени? Бриф за политиката бр. 51.](#) Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

Но, анализата на општинскиот буџет покажа дека се предвидени речиси 8 милиони денари за капитални инвестиции за детска градинка и 127 милиони денари за тековни трошоци за плати и материјални трошоци, кои треба да се земат предвид како заложба на локалната власт во насока на унапредување на родовата еднаквост, од два аспекта. Прво, инвестициите во детски градинки ќе го намалат проблемот со недостиг од слободни места, па родителите, најчесто мајките, кои се грижат за децата на предучилишна возраст ќе добијат можност за активација на пазарот на труд. Второ, трошоците за плати и материјалните трошоци се значајни со оглед на тоа што во дел 1.4 видовме дека најголем дел од вработените во детските градинки се жени. Сепак, последниот заклучок само го поткрепува општественото сфаќање дека жените се тие што треба да се вработуваат на овие позиции и, оттука, потребни се мерки за поттикнување на мажите да се вклучат во економија на грижа.

ТАБЕЛА 3.7

Активности од програмата за социјална заштита, индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост

Активност	Буџет	Учество во вкупна програма
Еднократна парична помош	1.000.000	17,4 %
Стручни трибини за социјална заштита	30.000	0,5 %
Детска заштита	1.340.000	23,4 %
Социјална заштита на стари лица	50.000	0,9 %
Социјална заштита на лица со посебни потреби	713.000	12,4 %
Програма за општинско корисна работа	992.000	17,3 %
Програма за јавни работи	45.000	0,8 %

Извор: Програма за социјална, детска и здравствена заштита на Општина Штип за 2021 година

Во годишните програми за одржување локални патишта, користење јавен простор, одржување јавна чистота, култура, не може да се идентификуваат активности што на директен или индиректен начин се соодветни за унапредување на родовата еднаквост во општина Штип.

3.3.3 Буџетска структура на активности насочени кон унапредување на родовата еднаквост

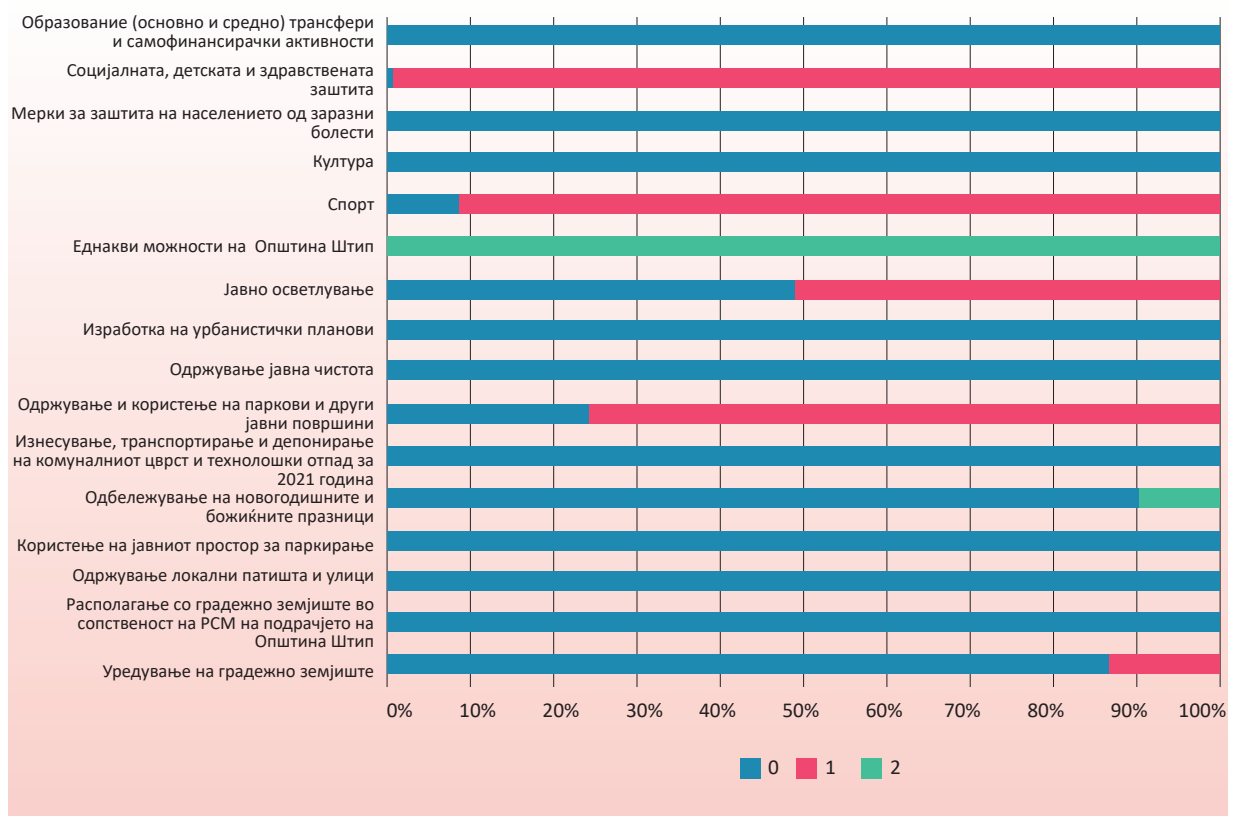
Прегледот на структурата на програмите на Општина Штип од аспект на соодветноста на активностите за родовата еднаквост е направен според дефинираните категории во дел два (со 1 и со 2 доколку се насочени кон унапредување на родовата еднаквост и со 0 доколку не придонесуваат за унапредување на родовата еднаквост во општината), притоа водејќи сметка за приоритетите и за потребите предизвикани од КОВИД-19.

Графикон 3.3 прави сумарен преглед на структурата на програмите на Општина Штип од родова перспектива. Притоа, од вкупно 15 програми, во седум програми

има активности што се директно или индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, односно категоризирани со 2 и со 1, соодветно. Само во три програми, активностите се директно поврзани со унапредување на родовата еднаквост, а кај другите програми, активностите се индиректно насочени кон засилување на жените. Сепак, позитивно е што кај тие програми во кои се предвидени активности индиректно насочени кон еднакви можности, во структурата на издвоени средства нивното учество е значајно и во две третини од вкупните средства. Додека кај програмата за социјална заштита овие активности учествуваат со 99,4 проценти од издвоените средства и се соодветни за унапредување на родовата еднаквост.

ГРАФИКОН 3.3

Структура на програмите на Општина Штип од аспект на соодветност на активностите за унапредување на родовата еднаквост

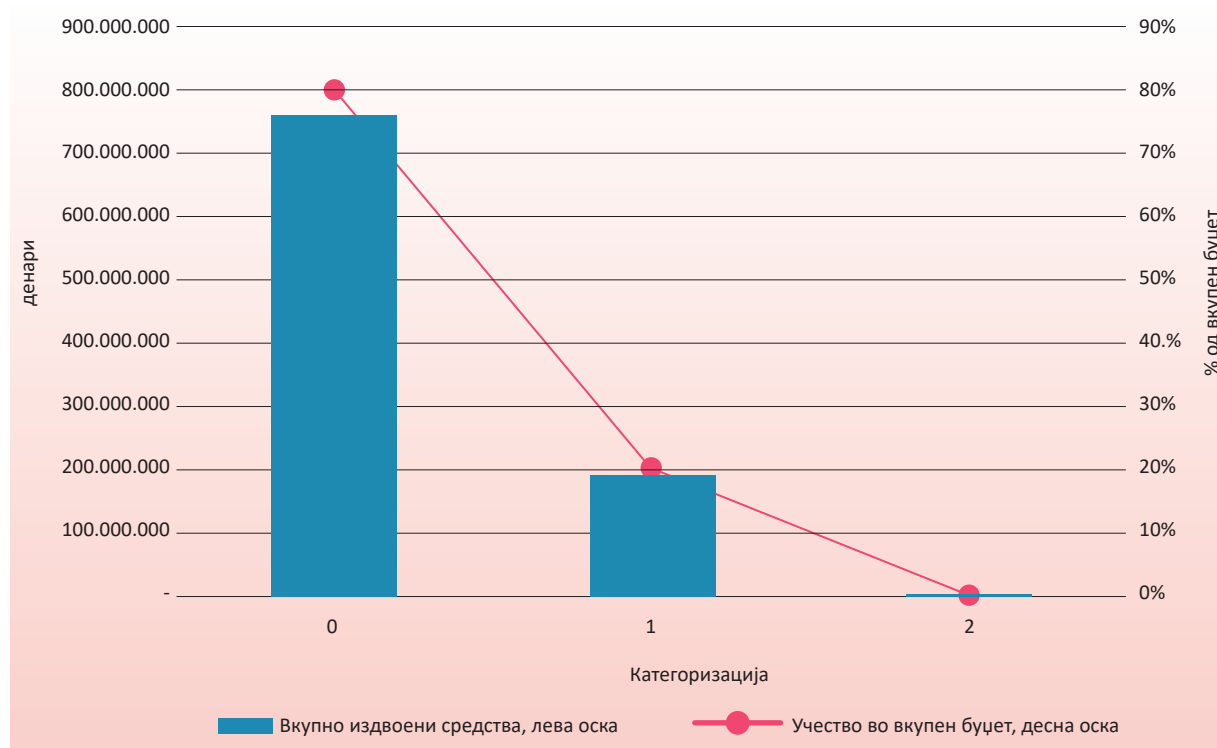
Извор: Програми и буџет на Општина Штип за 2021 година, пресметка на авторите

Графикон 3.4 ги претставува издвоените средства на Општина Штип за програми според соодветноста за родовата еднаквост, во вкупен износ и нивното учество во вкупниот буџет на општината. Често, општините при буџетирањето на програмите не ги пресметуваат средствата и активностите што се финансирани преку трансфери од централниот буџет, што од родов аспект е исклучително значајно и може да доведе до потценување на вкупно издвоените средства. Таков е случајот со расходи за плати за вработените и материјални трошоци во детските градинки. Затоа, во прегледот на алоцирани средства, земени се предвид

и расходите што се од самофинансирачки активности, трансфери од централен буџет и донации. Анализата покажува дека издвоените средства за активности што на директен или индиректен начин се поврзани со унапредување на родовата еднаквост се умерени, 20,2 проценти од вкупниот буџет. Од издвоените средства, за активности и за ставки директно насочени кон поголема родова еднаквост се алоцирани само 0,14 проценти од вкупниот буџет на Општината и 20,12 проценти за активности што индиректно придонесуваат кон зголемување на еднаквите можности на жените и на мажите.

ГРАФИКОН 3.4

Издвоени буџетски средства според категоризација на програмите

Извор: Програми и буџет на Општина Штип за 2021 година, пресметка на авторите

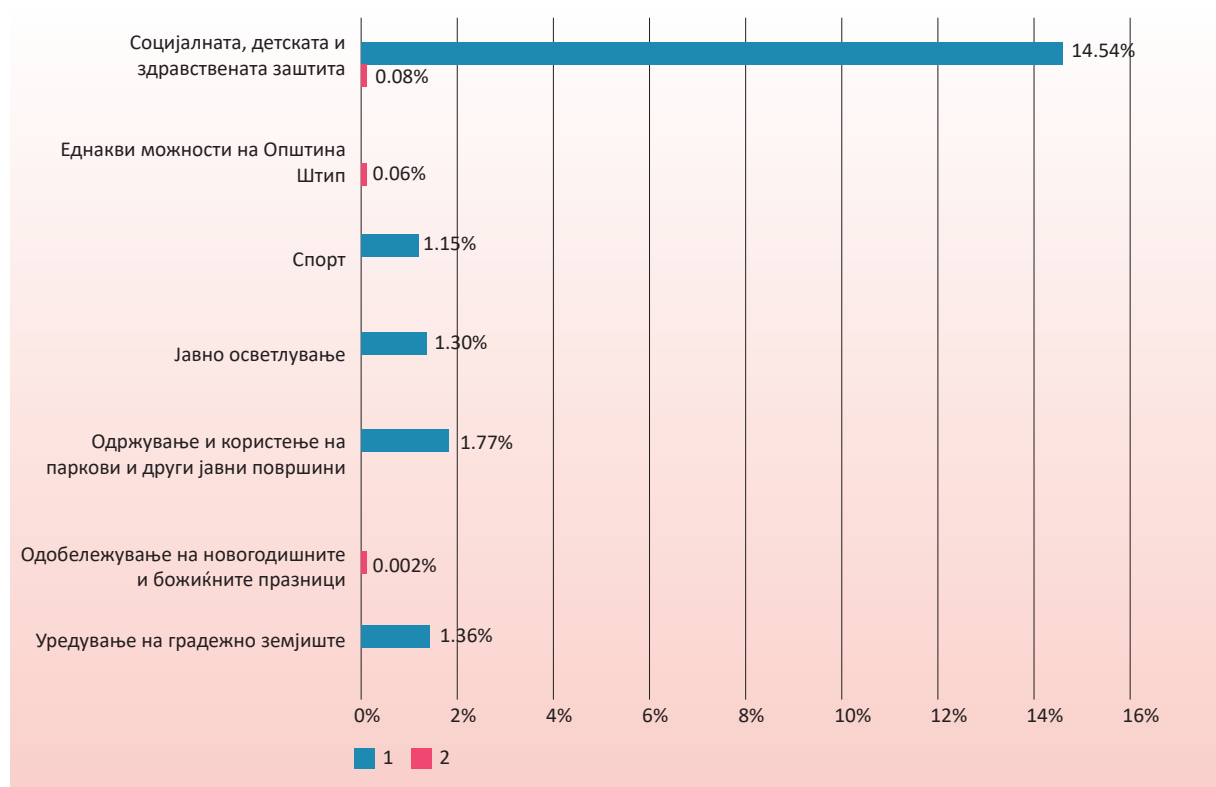
Иако средствата за активности директно насочени кон родовата еднаквост се симболични, индиректното влијание на средствата издвоени во други програми е еднакво значајно, доколку намената е во стратегиски значајни програми. Графикон 3.5 прави преглед на учеството на издвоени средства во вкупен буџет од аспект на програмата. Резултатите покажуваат дека директно издвоените средства за родова еднаквост се во програмите: одбележување на новогодишните и на божикните празници; еднакви можности на Општина Штип; и социјалната, детската и здравствената заштита и нивното вкупно учество во буџетот е 0,14 проценти. Активностите што се индиректно насочени кон жени, пак, се во четири програми, уредување градежно земјиште (1,36 проценти од вкупниот буџет), одржување и користење паркови и други јавни површини (1,77 процент од вкупниот буџет),

јавно осветлување (1,30 процент од вкупен буџет) и социјална, детска и здравствена заштита (14,54 проценти од вкупниот буџет).

Од аспект на квалитет, иако малку, издвоените средства се насочени во активности, чијашто цел може да го подобри квалитетот на живот во локалната заедница. Две активности од програмата за социјална заштита се од посебно значење за родовата еднаквост, а тоа се инвестициите во активности за капитални инвестиции во детски расходи и социјална заштита на стари лица и на лица со посебни потреби. Овие активности се особено значајни од аспект на намалување на товарот за работа и за грижа во домот поврзана со деца и со стари лица, како и потенцијално намалување на притисокот за користење боледување за грижа за деца.

ГРАФИКОН 3.5

Издвоени средства соодветни за унапредување на родовата еднаквост, според програма и категоризација

Извор: Програми и буџет на Општина Штип за 2021 година, пресметка на авторите

4. СОСТОЈБА СО КОВИД-19 НА ЛОКАЛНО НИВО

4.1 Движење на вирусот корона

Првиот случај на лице заразено со вирусот корона во општина Штип е регистриран на 19 март 2020 година, а заклучно со јули 2020 година, Штип е на четврто место според бројот на регистрирани случаи на лица заболени со вирусот корона и на прво место според кумулативна инциденција на 100 илјади жители.¹⁴ И во вториот и третиот бран на вирусот корона, есен 2020 година и пролет 2021 година, во општина Штип беа забележани голем број заболени лица, со што континуирано беше на врвот на општини со најголем број случаи на КОВИД-19.

ТАБЕЛА 4.1

Број на заболени, активни, оздравени и починати лица од КОВИД-19

Период	Заболени лица	Оздравени лица	Починати лица	Активни случаи
До 31.12.2020	2.662	2.045	59	558
До 31.1.2021	3.502	3.296	85	121
До 28.2.2021	3.659	3.447	89	123
До 31.3.2021	4.271	3.731	101	479
До 30.4.2021	4.890	4.387	134	369
До 31.5.2021	4.959	4.794	144	21
До 30.6.2021	4.961	4.814	146	1
До 31.7.2021	4.966	4.815	146	5
До 31.8.2021	5.232	4.911	150	171
До 30.9.2021	5.712	5.306	164	242
До 31.10.2021	6.183	5.785	175	223
До 30.11.2021	6.564	6.218	188	158

Извор: Институт за јавно здравје на Северна Македонија

Во дел 1.2 видовме дека во Штип е доминантна текстилната индустрија каде што најчесто се вработуваат жени. Поради трудоинтензивната дејност на овој сектор, работните обврски мора да се извршуваат на работното место, поради што вработените се високо изложени на ризикот од ширење на вирусот. Уште на почетокот на пандемијата, во дел од текстилните фабрики беа регистрирани голем број заболени работници/чки, генерално поради користењето заеднички превоз, работење без прекин на процесот и без претходна дезинфекција на просторот.¹⁵

4.2 Здравствена заштита на локално ниво

Инфекцијата со вирусот корона е заболување што бара специјалистички третман во посебни простории, односно одделенија. Во Штип, болничко лекување на заболени се нуди во инфективното одделение при клиничката болница, а во екот на пандемијата е отворена и модуларна болница, но нема на располагање податоци за капацитетот на легла во овие установи. Во центарот за јавно здравје во Штип се врши тестирање за детекција на вирусот, а во ноември 2020 година се воведени брзи антигенски тестови во здравствениот дом во Штип.

4.3 Мерки за спречување на ширењето на вирусот

Заради спречување на ширењето на вирусот корона, локалните власти во Општина Штип презедоа активности во насока на набавка на заштитни маски и средства за дезинфекција, како и дезинфекција на улици и на јавни објекти, додека со цел намалување на негативните последици од пандемијата врз социјално ранливите граѓани, поделени се социјални пакети и таблети за успешно следење на наставата на далечина на децата од овие семејства. Дополнително, во соработка со Црвен крст, формирани се мобилни

¹⁴<https://www.iph.mk/sostojba-so-covid19-2/>

¹⁵<https://www.ssm.org.mk/mk/informacija-za-sostojbata-so-kovid-19-vo-shtip>

тимови за помош и поддршка на стари лица, во насока на набавка на храна и лекови, плаќање сметки и слично.

Жителите на општината истакнуваат и дека лично тие, но и многу нивни сограѓани се соочиле со намалени приходи и изгубени работни места поради што, пред сè, им е потребна финансиска помош и поддршка од Општината. Но, од Општината истакнаа дека немаат предвидено средства за финансиска поддршка на лицата погодени од пандемијата. Субвенционирање на давачките кон јавните претпријатија и вклучување на тие што го изгубиле работното место во активности финансирани од Општината се дел од предлозите за намалување на финансискиот ризик врз локалното население. Дополнително, и локалниот бизнис, особено микро и малите претпријатија, имаат потреба од поддршка од страна на Општината, а сопствениците предлагаат намалување на давачките кон Општината или продолжување на периодот за наплата, сè додека не се вратат на ниво на работа од пред пандемијата.

Сопругот е сопственик на угостителски објект... може Општината да ја намали цената на чинење на закуп на општинско земјиште и така да ни се намалат барем дел од трошоците – жителка на Штип

5. БУЏЕТ НА ОПШТИНА ШТИП ПО КОВИД-19

5.1. Ребаланс на општински буџет

Општина Штип во текот на 2021 година (до септември) направи еден ребаланс на буџетот за тековната година. 2020 година беше специфична година, локалната самоуправа беше засегната од кризата предизвикана од КОВИД-19, што се одрази на вкупната реализација на активностите на општина Штип. Реализацијата за 2020 година и промените направени со ребалансот се прикажани на графикон 5.1. Притоа промената ја претставува разликата на буџетската категорија со ребалансот / реализацијата, во однос на иницијалниот буџет.

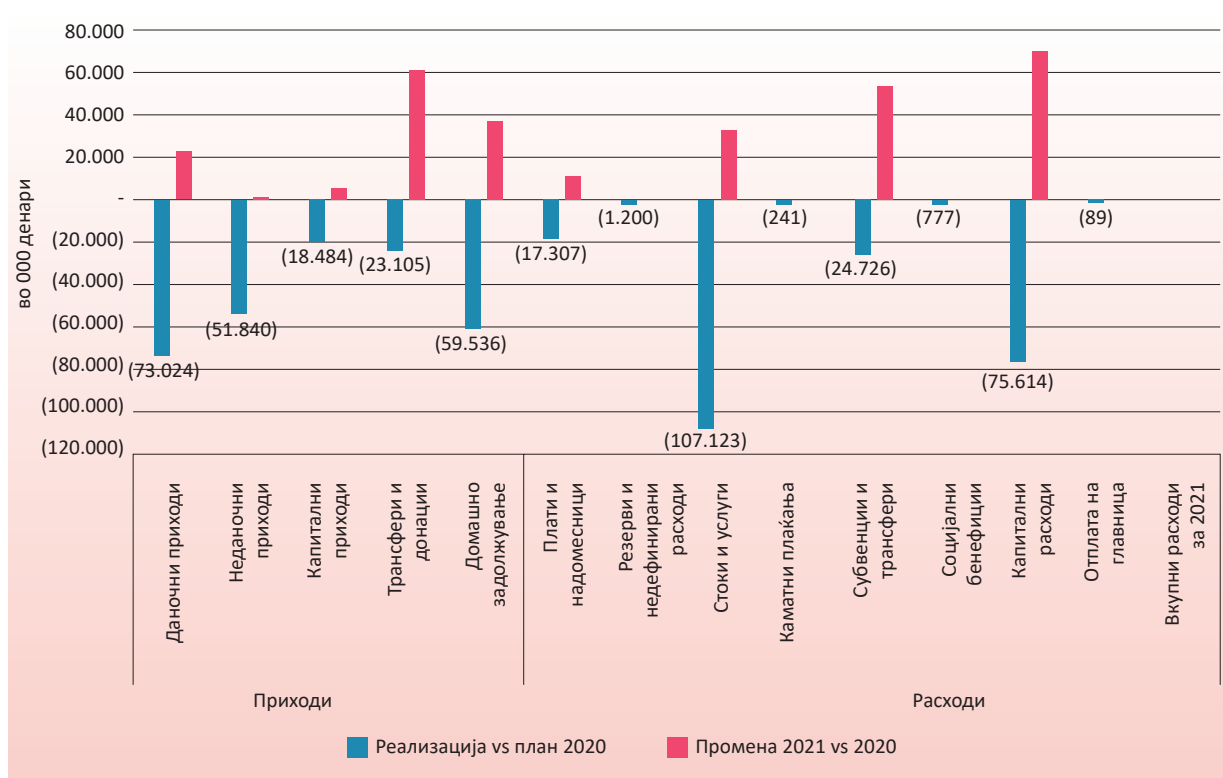
Анализата на приходите покажува дека со ребалансот на буџетот во 2021 година има зголемување на сите категории приходи, за разлика од 2020 година, кога има пониска реализација кај сите категории приходи. Сите категории и со основниот буџет за 2021 година и со ребалансот се на ниво од пред пандемијата. Тоа покажува дека општина Штип била погодена од кризата предизвикана од КОВИД-19, но забележува здравување во 2021 година и враќање на нивото од пред пандемијата. Сепак, најголемо процентуално зголемување за 2021 година има кај категоријата капитални приходи и најголемо апсолутно зголемување кај трансфери и донации. Додека во 2020 година најголемо апсолутно намалување има кај даночни приходи, што упатува на значаен пад на вкупната

економска активност во општината. Поголемите приходи во 2021 година ѝ овозможуваат на Општина Штип да ги надомести пониските реализациите на активностите засегнати од кризата предизвикана од КОВИД-19. Процентуално, најголем пад во 2020 година има кај неданочните приходи, што упатува дека вкупниот економски потенцијал на бизнис-секторот во општина Штип бил засегнат од кризата предизвикана од КОВИД-19.

Позитивниот тренд во 2021 година се отсликува на страната на расходите, па, така, планот за вкупните расходи се зголемува, во споредба со 2020 година, кога има намалување кај сите категории. Доколку зголемените средства се во насока на соочување со кризата предизвикана од КОВИД-19, поддршка на развојната компонента и капиталните расходи, или директно насочени кон поддршка на родовата еднаквост, ваквиот пораст може да придонесе кон брзо здравување и надоместување на прекинатите позитивни трендови со пандемијата. Од родова перспектива, ваквата промена може да се одрази позитивно, особено доколку се однесува на активностите што во дел 3.3 се категоризирани како соодветни за унапредување на родовата еднаквост во општината. Сепак, реализацијата на планираните средства е клучна.

ГРАФИКОН 5.1

Ребаланс на буџетот на Општина Штип, преглед на промената на приходи и на расходи

Извор: Програми и буџет на Општина Штип за 2021 година, ребаланс на буџет за 2021 година, донесен на првата седница, одржана на 18.1.2021 година; Завршна сметка за 2020 година, пресметка на авторите

5.2. Влијание на ребалансот и извршувањето на буџетот врз годишните програми што придонесуваат кон родова еднаквост

Ребалансот на буџетот на Општина Штип за 2021 година се одрази позитивно врз вкупните расходи на општината. Сепак, поради недостиг од податоци на ниво на активност и програма, не може да се направи оцена во која мера ова зголемување на расходите е одразено и врз програмите во кои во дел 3.3 беа категоризирани активности директно или индиректно насочени кон унапредување на родовата еднаквост. Оттука, анализата ќе направи процена на кој начин буџетот во 2021 година се одразил врз програмите со родова перспектива. Табела 5.1 прави преглед на промените во финансиските средства алоцирани во програми со родово специфични активности во 2021 година и реализација во 2020 година. Вкупно, буџетските расходи во 2021 година беа зголемени за 1,3 процент, додека буџетот за активностите што треба да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост, во просек, беа зголемени за пет проценти. Споредбено, во 2020 година, вкупниот буџет и родово специфичните активности беа засегнати, па така, вкупниот буџет има пониска реализација од 24 проценти, додека активностите со родова перспектива пониска реализација за 28 процент. Тоа укажува дека овие активности биле на поголем удар од вкупните активности во текот на кризата. Во 2021 година, алоцираните средства имаат потенцијал да ги амортизираат негативните последици од пониската реализацијата, доколку се реализираат.

Со буџетот за 2021 година, промена има кај пет од седум програми со активности со родова перспектива. Кај активностите од две програми (еднакви можности на Општина Штип и социјална, детска и здравствена заштита) има зголемување, кај три програми (уредување градежно земјиште, јавно осветлување и спорт) има намалување. Најголемо зголемување од 1.260 илјади денари има во активностите за еднократна парична помош, но истовремено има намалување на средствата во активностите за детска заштита. Земајќи предвид дека ваквото зголемување е резултат на реалокација, а не на дополнителни средства, вкупно програмата за социјална, детска и здравствена заштита има незначително зголемување од 125 илјади денари. Исто така, зголемување од 214 илјади денари има кај активностите од програмата за еднакви можности. Од друга страна, најголемо

намалување во буџетот за 2021 година има кај програмата за уредување градежно земјиште, но нема детални информации кои од активностите во рамки на оваа програма се засегнати. Една од клучните активности и инвестиции преку буџетот се детските градинки. Вкупните средства за материјални трошоци и капитални расходи во буџетот на 2021 година се намалени за 1,6 милион денари. Ваквото намалување е спротивно од приоритетите и потребите на граѓаните на општина Штип, како и можностите што ќе придонесат кон поголема активација на жените на пазарот на труд. Исто така, намалување има во област на спортот, и тоа, главно, поради намалените средства во активноста за поддршка на спортски екипи и спортски сојузи, кои се намалени за 1 милион денари. Намалување од еден милион денари има и кај програмата за јавно осветлување, што може да биде и резултат на енергетска ефикасност и/или порационално користење на ресурсите, но, сепак, треба да се внимава истото да не ја загрози безбедноста. . Кај програмата за одбележување на новогодишните и божикните празници нема промена и за програмата за одржување и користење паркови и јавни површини нема достапен податок за лоцирани средства за 2020 година за активности идентификувани како значајни за родовата перспектива.

За споредба, во 2020 година кај пет од седум програми што вклучуваат активности со родова перспектива (вклучувајќи ги и директните активности во програмата на еднакви можности) има пониска реализација на буџетот и само кај една програма нема промена. Кризата предизвикана од КОВИД-19 процентуално најмногу се одрази на реализацијата на директните активности од програмата за еднакви можности (во целост не беа реализирани). Во значајна мера, со реализација од 46 и 42 проценти, соодветно, беа и активностите од програмите за изградба, реконструкција и одржување на водоводи и канализации и програмата за спорт. Додека кај активностите со родова перспектива од програмата за социјална заштита има најголемо намалување во апсолутен износ. Во поголем дел, мерките и програмите што ја ублажуваат социјалната ранливост и негативните ефекти од КОВИД-19 беа дистрибуирани преку централниот буџет. Кризата предизвикана од КОВИД-19 ги запре децениските позитивни трендови на намалување на стапката на сиромаштија и на невработеност. Стапката на релативна сиромаштија се зголеми за 1,2 процентни поени (од 22,5 проценти на 23,7 проценти), што претставува 25.000 лица

втурнати во сиромаштија како последица на кризата¹⁶. Пандемијата ги погоди речиси сите. Но, ранливите категории граѓани се чини дека се позасегнати, како што се семејствата со повеќе деца. Па, така, процените се дека кризата предизвикана од КОВИД-19 ја зголеми детската сиромаштија од 29,3 проценти пред кризата, на 33,3 проценти за време на кризата и втурна во релативна сиромаштија дополнителни 16.000 деца¹⁷. Девојчињата се во неповолна положба во однос на паѓање во сиромаштија, иако пандемијата ја зголемува релативната стапка на сиромаштија за двата пола речиси еднакво. Олеснетите услови за здобивање гарантирана минимална помош имаат потенцијал да придонесат за намалување на екстремната сиромаштија за околу една четвртина, односно да извлечат од екстремна сиромаштија 24 илјади лица. Исто така, мерката 14.500 денари по вработен придонесе да се зачуваат од 50 до 65 илјади работни места изложени на ризик да бидат изгубени (Finance Think, 2020 година)¹⁸. Сепак, една од клучните мерки што имаат вградена родова перспектива е мерката за продолжувањето на платеното родителско отсуство од работа заради бременост, породување, родителство

и посвојување. Според податоците на Фондот за здравствено осигурување, оваа мерка ја искористија 4.655 родители (доминантно мајки) и беа потрошени 363 милиони денари. Наодите од истражувањето на UN Women (2020 година)¹⁹ покажаа дека оваа мерка е искористена само од вработени жени од урбаните населени места.

Поволните трендови во закрепнување на општината од кризата предизвикана од КОВИД-19, делумно се одразуваат кај некои од програмите со родова перспектива во 2021 година. Иако, кај активностите што на директен начин придонесуваат кон поголема родова еднаквост нема зголемување, и кај една активност има целосна реалокација на планираните средства. Оттука, буџетот за активности што придонесуваат кон повисока родова еднаквост е зголемен за скромни 1,95 процент со ребалансот на буџетот. Земајќи ги предвид искуствата од минатите години, кога иако иницијалните планови се оптимистички, реализацијата потфрла, Општината треба да направи напор, алоцираните средства во идентификуваните активности со родова перспектива да ги реализира во целост.

---

¹⁶ Finance Think (2020) Колку КОВИД-19 ќе ја зголеми сиромаштијата во Северна Македонија? Бриф за политиката бр. 43 на Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

¹⁷ УНИЦЕФ (2020) Социјалните и економските ефекти од КОВИД-19 врз децата во Северна Македонија: брза анализа и препораки за политиката

¹⁸ Finance Think (2020 година) Дали беше неопходна финансиската поддршка на фирмите за задржување на работните места во време на КОВИД-19? Бриф за политиката број 41 на Finance Think – Институт за економски истражувања и политика

¹⁹ UN Women (2020) Влијанието на КОВИД-19 врз жените и врз мажите во Северна Македонија

ТАБЕЛА 5.1

Промени во буџетот на програмите со родова перспектива, настанати со ребалансот за 2021 година и реализација во 2020 година; во илјади денари²⁰

Програма	Буџет 2020	Реализација 2020	Промена	Буџет 2021 - K1	Буџет 2021- K2	Ребаланс 2021	Промена во % 2021/2020
Вкупен буџет	946.424	719.435	-24 %	958.615	-	1.129.615	1,3 %
Изградба, реконструкција и одржување на водовод и на канализација	19.351	10.421	-46 %			нема податок	
Уредување градежно земјиште				13.000			-32,8 %
Изградби на нови улици и тротоари, објекти, спортски терени, атмосферска канализација							
Поставување урбана опрема и елементи на детски игралишта на разни локации од градот							
Изградба на водоводна линија до населбата Македонка							
Изградба на бунар за водоснабдување во с. Шашаварлија							
Конзолни тротоари на коритото на р. Отиња од двете страни			13.000				
Одбележување на новогодишните и божиќните празници	20	20	0 %		20		0,0 %
Посета на првороденото бебе во новата година (ваучер за одделот за гинекологија и акушерство)	20	20			20		
Одржување и користење паркови и други јавни површини				16.965			
Одржување постојни зелени површини			13.972				
Партерни уредувања и формирање нови зелени површини, дрвореди							
Јавно осветлување	13.500	12.278	-9 %	12.500			-7,4 %
Еднакви можности на Општина Штип	336	-	-100 %		550		63,7 %
Изработување акциски план за заштита од дискриминација за 2021 година			20			0%	
Подигање на свеста на средношколската младина за опасностите од СПБ во насока на нивна превенција			20				
Општина Штип – пристапна и инклузивна општина				60			
Програма за привремено згрижување на жртвите на родово базирано насилство			188				
Други активности од донации				263			
Спорт	12.000	7.003	-42 %	11.000			-8,3 %
Поддршка на спортски екипи и спортски сојузи	11.600	7.003		10.600			
Поддршка на сојуз на училиштен спорт по програма	250		250				

²⁰Во празните полиња нема достапен и/или доставен податок

Награди	150		150				
Социјалната, детската и здравствената заштита	140.039	102.973	-26 %	139.396	768		0,1 %
Доделување еднократна парична помош	760	63		1.000			31,6 %
Организирање стручни трибини и работилници од областа на социјалната заштита	30		30			0,0 %	
Организирање предавања за заштита од трговија со луѓе, педофилија	30			30		0,0 %	
Насилство врз жени и семејно насилство	138			138		0,0 %	
Детска заштита	80		1.340			-6,9 %	
Зголемен број деца Роми од општината што успешно завршиле предучилишно образование на возраст од 3 до 5 години	190						
Бесплатен престој на деца на самохрани родители во детските градинки	1.170						
Поддршка на пензионерски клубови во учество на пензионерски спортски игри	50						
Социјална заштита на стари лица			50				
Социјална заштита на лица со посебни потреби	713		713			0,0 %	
Програма општинска корисна работа – проект „Социјални услуги по мера на граѓаните“		722					
Програма општинска корисна работа – проект „Одговорна општина што се грижи за своите граѓани“	270						
Изработување локален акциски план на Општина Штип во областа							
вработување, домување, образование, здравство и Ромките за период 2021-2025 година	600						
Програма за работна ангажирање „Јавни работи“				45			
Детски градинки капитални расходи				7.835			
Детски градинки материјални трошоци - програма V10	136.878	102.910		127.391			-6,9 %
Вкупно издвоени средства	184.910	132.695	-28 %	192.861	1.338		5,0 %

Извор: Програми и буџет на Општина Штип за 2021 година, ребаланс на буџет за 2021 година, донесен на првата седница, одржана на 18.1.2021 година; Завршна сметка за 2020 година, доставени податоци од Општина Штип, пресметка на авторите

6. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Воспоставување еднакви можности, третман и статус на жените и на мажите во општеството е активност што треба да се спроведува континуирано на сите нивоа на власт и од сите клучни фактори во општеството, со цел намалување на минимум на родовиот јаз што постои во клучните сфери на дејствување и на живеење. Општините, како посебни организациски субјекти, се едни од клучните субјекти одговорни за унапредување на родовата еднаквост на локално ниво. Во согласност со Законот за еднакви можности на жените и на мажите, тие се должни да формираат комисија за еднакви можности што учествува во создавање и спроведување на сите локални планови, програми и стратегии со цел принципот на еднакви можности да се вгради во сите локални стратегиски документи.

Во Општина Штип е формирана комисија за еднакви можности, како постојно тело, чиешто членови најчесто се менуваат со промена на власт или градоначалник, која учествува во разгледување и одобрување само на три клучни локални програми: родова еднаквост, образование и спорт. Со цел вклучување на принципот на еднакви можности во сите локални програми, **Општината треба да ја вклучи комисијата за еднакви можности во разгледување на сите локални стратегиски документи** насочени кон социјална и здравствена заштита, образование, економски развој, одржување паркови, зеленило, градежно земјиште, унапредување на спортот и животот на младите во локалната заедница и слично. Дополнително, членовите на КЕМ треба да поминат процес на **градење знаење и вештини** со цел нивно запознавање со и правилно спроведување на концептот на родова еднаквост и потребата од земање предвид на еднаквите можности при планирање и подготовка на локалните програми.

Оваа анализа се заснова на документациона анализа на постојните годишни програми на општина Штип, кои не се достапни на веб-страницата на општината како посебни програми, туку се дел од службените весници на општина Штип. Тоа ги прави тешко достапни за анализа и не ја исклучува веројатноста за лажна идентификација на сите локални програми на општината. Затоа, препорачуваме Општина Штип да ја ажурира својата веб-страница и во посебен дел **да ги објави сите годишни локални**

програми и на тој начин да ја подобри својата транспарентност и нивната достапност до сите заинтересирани засегнати страни. Дополнително, во дел од програмите се вклучени и активности што се финансирани од донации и / или трансфери (на пример, општинска корисна работа во програмата за социјална, детска и здравствена заштита), а во дел од програмите овие активности се исклучени (на пример, капитални инвестиции во детски градинки во истата програма). Со цел целосен увид во сите предвидени активности од одредена област, **препорачуваме во идните програми да се вградат сите активности, без разлика на изворот на финансирање.**

Освен активностите од локалниот акциски план за еднакви можности, уште пет активност од програмата за социјална, детска и здравствена заштита и програмата за одбележување божиќни и новогодишни празници се директно насочени кон унапредување на родовата еднаквост, што значи дека Општината издвојува 0,14 проценти од вкупни расходи, речиси незначителен буџет за спроведување активности што имаат примарна цел унапредување на родовата еднаквост.

Во другите локални програми се идентификувани активности што може индиректно да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост на локално ниво, како на пример еднократна финансиска поддршка, уредување зелени површини, реконструкција и одржување јавно осветлување, изградба на водоводна мрежа и слично. Но, овие активности се дел од само пет, од вкупно 16 локални програми (уредување градежно земјиште, социјална, детска и здравствена заштита, одржување и користење паркови и јавни површини, јавно осветлување и спорт), што повторно укажува на тоа дека во голем дел од локалните програми, принципот на еднакви можности и различните потреби на жените и на мажите не се земени предвид. Дополнително, за финансирање на овие активности се издвоени само 20,12 проценти од буџетот на Општината. Оваа сума е релативно ниска и не може да придонесе кон значително подобрување на положбата на жените во локалната заедница. Оттука, препорачуваме **вградување на принципот на еднакви можности во сите или во поголем дел од локалните програми, преку планирање активности што (ин)директно**

ќе ја подобрат родовата еднаквост, и издвојување поголеми средства од локалниот буџет насочени кон воспоставување еднакви можности за жените и за мажите во општината.

Во согласност со наодите од ова истражување, една од целите на Општината треба да биде **отворање нови слободни места за згрижување деца на предучилишна возраст**, со оглед на истакнатата потреба за дополнителни капацитет, но и преоптовареноста на градинките што го изложува на ризик квалитетното спроведување на предвидените активности. Затоа, во **програмата за социјална заштита**, локалните власти треба дел од своите финансиски средства да ги насочат кон отворање нова градинка или зголемување на капацитетот на постојните објекти. Општината и во идните програми треба да продолжи да издвојува средства за партиципација во градинка на деца на самохрани родители, со оглед на тоа што најчесто корисници на оваа услуга се жени. Дополнително, во оваа програма се потребни активности за **промоција и зголемување на свеста на родители на деца со попреченост за услугите што ги нудат постојните дневни центри**, чијшто капацитет во 2019 година е помалку искористен во согласност со наодите во дел 1.4. Освен нивна промоција, потребни се инвестиции во дополнителен кадар, со што ќе се зголемат можностите за прием на нови лица, но ќе се подобри и квалитетот на услугите што се нудат во нив. Вклучувањето на децата со попреченост во овој центар може значително да ги намали обврските за нивно одгледување на родителите, особено мајките, и, од друга страна, да влијае врз нивна активација на пазарот на труд, што директно ќе придонесе кон унапредување на родовата еднаквост во општината.

Општина Штип е една од двете општини во државата во која има кризен центар за привремено сместување жени - жртви на семејно насилство. Но, тука се нуди многу краткорочно сместување, 24 до 48 часа, а недостигот од соодветни сместувачки капацитети често е причина за непријавување на стореното насилство. Затоа, препорачуваме, во идните програми за социјална заштита, а во соработка со Министерство за труд и социјална политика и Меѓуопштинскиот центар за социјална работа – Штип, да се предвидат активности за **поддршка на овој центар и промена на неговиот облик во центар што би понудил подолгорочно сместување на жртвите на семејно насилство**. Како пример за ефикасно управување на вакви центри треба да се следи

примерот на Општина Струмица во која локалниот центар е отворен со поддршка на граѓанскиот сектор, бизнис-секторот, а Општината секоја година алоцира буџетски средства за поддршка и одржување на центарот. Дополнително, потребни се буџетски средства за **финансиска поддршка на жртвите**, кои најчесто се финансиски зависни жени.

Иако Општината обезбедува буџетски средства за изградба и реконструкција на тротоари, жителите на општината го истакнуваат недостигот од безбедни зони за пешаци за слободно движење низ општината. Главниот проблем го лоцираат во тоа што постојните тротоари се користат за паркирање возила поради недостигот од места за паркирање. Со оглед на тоа што ова ја отежнува мобилноста на жителите, особено на родители, најчесто мајки со детски колички, лица со попреченост и сл., препорачуваме во **програмата за користење јавен простор за паркирање** да се предвидат активности за **изградба на нови паркинг-места** и ослободување на тротоарите од паркирани автомобили.

Во својата **програма за уредување градежно земјиште**, Општина Штип континуирано издвојува средства за изградба и реконструкција на локалната водоводна мрежа, но жителите го истакнуваат недостигот од редовно водоснабдување во летните месеци, што го отежнува извршувањето на обврските во домот, особено на жените. Затоа, **препорачуваме да се алоцираат буџетски средства за решавање на проблемот со недостиг од редовно водоснабдување** и со тоа да се унапреди родовата еднаквост така што ќе се олесни улогата на жените во домот. Во рамки на оваа програма треба да се предвидат и активности за **воведување јавен превоз** во општината поради големата потреба на локалното население, особено на жителите на руралните места, кои тешко стигнуваат до централното градско подрачје, што дополнително ја намалува мобилноста и активноста на руралното население, особено на жените.

Општина Штип има подготвено **програма за уредување зелени површини и паркови**, каде што повеќе од 80 проценти од средствата се предвидени за одржување на постојните и за изградба на нови зелени површини, но жителите ја посочуваат потребата од многу зелени површини, но и велосипедски патеки, со што ќе се подобри квалитетот на слободното време што мажите и жените би го поминувале во парковите, зелените површини или рекреирајќи се со своите велосипеди. Затоа, препорачуваме

зголемување на буџетот предвиден за спроведување на оваа програма, но и негово насочување кон овие активности што жителите ги истакнуваат како главен приоритет.

Анализата на пазарот на труд во општина Штип покажа дека 48 проценти од евидентираните невработени лица се жени, што може да укажува на пониска активност на жените во општината. Иако нема статистички податоци за стапката на активност на локално ниво, националните податоци покажуваат дека стапката на активност на жените е 45,7 проценти, наспроти 67,1 проценти кај мажите.²¹ Дополнително, според Finance Think (2021²²), само една третина од корисниците на грантови за самовработување се жени, а најчести причини за ниското учество на жените во оваа мерка се традиционалната улога на жената во домот, ограничен пристап до финансии и несигурноста, односно стравот кај жените од почнување сопствен бизнис. Затоа, во **програмата за еднакви можности** се потребни **стимулативни мерки за активација на жените на пазарот на труд и активности за промоција и почнување женско претприемаштво** во форма на информативни кампањи, грантови, обуки и слично.

Општина Штип нема подготвено или нема јавно објавена **програма за образование**, чиешто активности се значајни за унапредување на еднаквите можности, затоа што во дел 1.3 видовме дека најголем дел од вработените во основните и во средните училишта се жени. Затоа, препорачуваме подготовка на ваква програма, во која ќе се предвидат активности за **обука, усовршување и зголемување на вештините на наставниците/чките и вреднување на нивната професија и улога во општеството.**

Програмата за еднакви можности на Општина Штип предвидува спроведување повеќе активности за едукација и за обука за еднакви можности, родова рамноправност, врсничко насилство, заштита од дискриминација и сексуално преносливи болести,

како и активности насочени кон самохрани родители и истражување на потребите на локалните жени. Последната активност може да даде значаен инпут за приоритетите и за потребите на жените што може да се искористат при подготовка на следните локални програми и оттука е многу значајна за унапредување на родовата еднаквост во општината. Буџетот наменет за спроведување на оваа програма од 290 илјади денари е релативно повисок во споредба со други општини, што укажува на посветеност на општината кон подобрување на еднаквите можности на жените и на мажите, но треба да се води сметка за негова алокација во активности што ќе придонесат кон суштински промени на состојбата на жените во локалната заедница.

Кризата предизвикана од КОВИД-19 се одрази негативно на буџетот на Општина Штип. Вкупно, **буџетските расходи беа намалени за 24 проценти, но ставките што треба да придонесат кон унапредување на родовата еднаквост, во просек, беа намалени за 28 проценти, што укажува на тоа дека овие ставки биле на посилен удар во споредба со другите ставки.** Овој удар е дополнително засилен затоа што активностите со директен придонес кон родовата еднаквост беа речиси целосно нереализирани. Со буџетот за 2021 година создаден е простор за амортизирање на негативните последици од пониската реализација на активностите со родова перспектива во 2020 година, со поголема алокација на средства за оваа намена за пет проценти. Сепак, **Општина Штип, во спроведувањето на буџетот за 2021 година и, особено, при потенцијалната потреба од ребаланс, да ги заштити од кратење директните ставки што придонесуваат кон поголема родова еднаквост. Исто така, да ги зголеми средствата за детска заштита и да води сметка за целосна реализација на средствата што на индиректен начин придонесуваат за родова еднаквост, особено инвестициите во детски градинки.**

²¹ Државен завод за статистика на РСМ, Стапка на активност на населението според полот и возраста, за 2020 година

²² Finance Think (2021) [Дали мерките за вработување обезбедуваат еднаков пристап на мажи и на жени? Бриф за политиката бр. 51.](#) Finance Think – Институт за економски истражувања и политика, Скопје

Програмите на Општина Штип за 2021 година се речиси идентични на планираните за претходната 2020 година, што укажува на тоа дека при нивно создавање не се земени предвид променетите потреби на населението предизвикани од пандемијата од КОВИД-19. Анализата покажа дека генерално, кризата предизвика намалување на доходот на населението поради намален обем на работа или изгубени работни места, и зголемена потреба од уреди за следење на наставата на далечина, што укажува дека Општината, во своите програми за социјална заштита и образование, треба да предвиди активности за финансиска поддршка на лица погодени од пандемијата и доделување уреди (компјутери, таблети или мобилни телефони) или средства за набавка на уреди на семејства што немаат можност да обезбедат. Тоа значи дека **при планирање нови програми, Општината треба да ги вклучи жените и мажите во процесот на создавање на локалните стратегиски документи за да добие јасна слика за променетите потреби и приоритети со цел создавање родово специфични активности што ќе одговорат на потребите на жените и на мажите погодени од пандемијата.**

